

In archieftijdschriften gelezen 2009, aflevering 2

In deze tweede aflevering komen alleen buitenlandse publicaties aan bod: *The American Archivist*, en het Beiers-Duitse *Archivalische Zeitschrift* zijn totaal verschillende publicaties, met een eigen stijl en traditie, waar de Vlaamse archivaris met vrucht kennis kan van nemen. Ook de Scandinavische archiefwereld, wellicht toch niet zo bekend bij ons, wordt niet vergeten. Een blik op de inhoud van *Arkivmagasinet* toont dit duidelijk aan.

Gustaaf Janssens, *Afdelingshoofd bij het Algemeen Rijksarchief (Afdeling Archief van het Koninklijk Paleis). Docent Archivistiek (K.U. Leuven en ManaMa Archivistiek: VUB – K.U. Leuven – Ugent – UAntwerpen)*
cap@kppr.be; gustaa.f.janssens@arts.kuleuven.be

The American Archivist, 70 (2007; 2) en 71 (2008)

Red.: Mary Jo Pugh; Uitg.: Society of American Archivists. 17 North State Street, Suite 1425. Chicago (Ill. 60602-3315 – USA) ISSN 0369-9081

Aanwezig in de bibliotheek van het Algemeen Rijksarchief (Brussel), in de bibliotheek van het Universiteitsarchief van de K.U. Leuven en in de vakbibliotheek van de interuniversitaire Master na Master-opleiding 'Archivistiek: Erfgoedbeheer en Hedendaags Documentbeheer' aan de Vrije Universiteit Brussel. Vanaf afl. 70;2 is *The American Archivist* ook online raadpleegbaar via <http://archivists.metapress.com>.

James David (*Two Steps Forward, One Step Back: Mixed Progress Under the Automatic/Systematic Declassification Review Program*, 70; 2, p. 219-251) bestudeert de implementatie van het besluit waarmee de Amerikaanse president Clinton in 1995 de 'declassificatie' van overheidsdocumenten aanzienlijk versoepelde. Na een kort historisch overzicht van de problematiek van de declassificatieprocedures beklemtoont hij de grote draagwijdte van de door Clinton ingevoerde regeling. Die liet, mits enkele uitzonderingen, toe om alle gearchiveerde informatie van vóór 1975, niet alleen in overheidsdiensten en de National Archives maar ook in de *Presidential Libraries*, zonder meer raadpleegbaar te maken. Openbaarheid van bestuur en privacybescherming kwamen hierbij uiteraard in botsing. De auteur hamert vooral op de noodzaak van accountability en bewustmaking, zowel bij vakgenoten als bij het brede publiek.

Ook Randall C. Jimerson (*Archives for All: Professional Responsibility and Social Justice*, 70; 2, p. 252-281) breekt een lans voor meer maatschappelijk engagement van archivaren. Die moeten de middelen die hun ter beschikking staan beter gebruiken, niet alleen met het oog op de democratische controle van overheidsop treden, maar ook om maatschappelijke diversiteit te bewerkstelligen in de archieven die ze verwerven en beheren. Jimerson ondersteunt zijn betoog met diverse voorbeelden van de maatschappelijke impact die archivaren kunnen verwerven. Wellicht is de

link tussen archief en sociale rechtvaardigheid nergens zo sterk als in Zuid-Afrika.

Onderzoek naar de mogelijkheden om gebruikers in te schakelen in de bewerking van archief, is al enkele jaren een modieus item in *The American Archivist*. In *Interaction in Virtual Archives: The Polar Bear Expedition Digital Collections Next Generation Finding Aid* (70; 2, p. 282-314) brengen Magia Ghetu Krause en Elizabeth Yakel een mooie gevalstudie. Met de term Polar Bear expedition wordt de militaire expeditie aangeduid die Amerikaanse troepen in de nasleep van de Eerste Wereldoorlog in Noord-Rusland ondernamen. De heterogene collectie archieven hierover werd in 2004 gedigitaliseerd en online geplaatst, samen met contextinformatie uit de EAD-toegang. Dit artikel analyseert de reacties van de bezoekers, hun zoekgedrag en vooral hun interactie met dit nieuwe type toegang. De centrale vraag hierbij luidde: Kan een uitrusting voor sociale navigatie gebruikt worden om de toegankelijkheid van archiefmateriaal te verhogen? Dat alles uiteraard vanuit de overtuiging dat archieftoegangen meer transparant en gebruikersgeoriënteerd moeten zijn. In hun voorzichtige conclusies geven de auteurs toe dat ze ontgoocheld zijn over de relatief beperkte interactie. Hun vraag naar de meerwaarde van publieksinbreng in online archieftoegangen blijft voorlopig onbeantwoord. Ook Max J. Evans (*Archives of the People, by the People, for the People*, 70; 2, p. 387-400) pleit voor de inschakeling van het publiek in het beschrijvingsproces. Voor hem is dat de enige manier om de achterstand inzake ontsluiting weg te werken. Evans roept archiefdiensten op om zichzelf opnieuw uit te vinden en het concept van *commons-based peer-production* in te voeren. Archivarissen moeten hun lezers uitnodigen om mee de beslissingen te nemen. Uiteraard kan niemand tegenstander zijn van een win-winsituatie waarbij onderzoekers hun expertise inbrengen. En uiteraard heeft Evans een punt wanneer hij wijst op de potentiële inzetbaarheid van duizenden vrijwilligers: What could be more fair and democratic? Anderzijds worden in dit – naar mijn smaak vaak populistische – discours de evidente pijnpunten van de voorgestelde aanpak geminimaliseerd of genegeerd worden. Het spreekt voor zich dat de inschakeling van gebruikers selectief en voorzichtig dient te gebeuren en dat dit zeker geen wondermiddel is om alle achterstand weg te werken. In geen geval mag het een alibi worden om een wetenschappelijk verantwoorde ontsluiting te laten vallen.

Geoffrey Yeo brengt in *Concepts of Record (1): Evidence, Information, and Persistent Representations* (70; 2, p. 315-343) en *Concepts of Records (2): Prototypes and Boundary Objects* (71; 1, p. 118-143) een filosofische denkoefening over de betekenissen van de term 'record', en de relatie met de verwante begrippen *evidence* en *information*. Zijn definitie van *records* als *persistent representations of activities, created by participants or observers or their authorized proxies* bevat uiteindelijk geen enkele verwijzing naar bewijsfunctie, informatie of geheugen. In een tweede deel van zijn artikel gaat Yeo in op de perceptie van documenten

en archieven, en de manier waarop één en ander afhankelijk is van 'prototype-effecten', zoals psychologische studies (Rosch e.a.) die hebben beschreven.

Volledigheidshalve vermeld ik ook nog *The Politics of Leo XIII's Opening of the Vatican Archives: The Ownership of the Past* (70; 2, p. 364-386) van Nicholas J. Tussing en *From the College Democrats to the Falling Illini: Identifying, Appraising, and Capturing Student Organization Websites* (70; 2, p. 344-363) waarin Christopher J. Prom and Ellen D. Swain de mogelijke strategieën voor de archivering van websites van studentenverenigingen oplist.

Jaargang 2008, gewijd aan het thema 'diversiteit', roept interessante vragen op. In haar *Presidential address (Our Journey Toward Diversity - and a Call to (More) Action*, 71; 1, p. 21-49) gaat Elizabeth W. Adkins uitgebreid in op de problematiek van diversiteit (vooral inzake ras en gender) binnen de professie en binnen de Society of American Archivists in het bijzonder.

Erg boeiend is de bijdrage van Ben Alexander over de honderden geluidsopnamen die Louis Armstrong maakte van diverse gesprekken en huiselijke scènes (bewaard in de *Louis Armstrong Archives* in Queens College, City University of New York) (*For Posterity: The Personal Audio Recordings of Louis Armstrong*, 71; 1, p. 50-86). Tientallen jaren voor YouTube documenteerde Armstrong zijn eigen leven. Anders dan de vele collages die hij maakte en de geschreven documentatie geven deze geluidsopnamen een fascinerend en opvallend eerlijk beeld van het leven van dit jazzicoon. De auteur focust op Armstrongs fascinatie voor geluidsopnamen en ziet hierin een krachtig engagement "to preserving a genuine self-identity that opposed the influences that shaped his public persona". Dient het onderstreept dat de problematiek van de diversiteit sterk zichtbaar wordt in Armstrongs schrijvende ervaringen met racisme?

In de lijn van dezelfde thematiek besteden Anne Gilland, Sue McKemish, Kelvin White, Yang Lu en Andrew Lau aandacht aan de grote culturele diversiteit in de *Pacific rim* en de gevolgen daarvan voor de archiefopleiding (*Pluralizing the Archival Paradigm: Can Archival Education in Pacific Rim Communities Address the Challenge?* 71; 1, p. 87-117). De auteurs stellen vast dat er ruimte moet worden gelaten voor variëteit. Anders bestaat het gevaar dat we in een soort neokoloniale context terecht komen, waarin dominante culturen – ook op het vlak van archiefopleiding – hun stempel drukken. Archivarissen-in spe moeten aangezet worden tot reflectie over de culturele perspectieven en ervaringen van zowel marginale als dominante gemeenschappen.

Met veel belangstelling las ik het mooie essay van Elizabeth Snowden Johnson, getiteld *Our Archives, Our Selves: Documentation Strategy and the Re-Appraisal of Professional Identity* (71; 1, p. 190-202). Tegen de achtergrond van de postmoderne idee dat archivarissen een actieve rol spelen

in de constructie van verleden geeft de auteurs een boeiend overzicht van het fenomeen documentatiestrategie en de discussies die dit de voorbije vijftig jaar heeft losgemaakt. Aan de basis ligt de bloei van de sociale geschiedenis vanaf de jaren '60 van de vorige eeuw en de sterke bewustwording van de elite bias in de traditionele archieven. Als het waar is dat vooral de overheid en de maatschappelijke elite hierin aan bod komen, is het dan niet de verantwoordelijkheid van de archivariissen om door een uitgebalanceerd documentatiebeleid ook de stem van de gewone man te laten weerklinken? Dit idee werd sterk verwoord in het klassieke en spraakmakende artikel *The Archival Edge* van F. Gerald Ham (*The American Archivist*, 38 (1974), p. 5-13). Archivarissen moesten activisten zijn en door middel van een uitgebalanceerde, actieve documentatiepolitiek de samenleving als het ware een spiegel voorhouden. Uiteraard was dat pleidooi voor een inclusieve aanpak in belangrijke mate geïnspireerd door de *bottom up*-aanpak van de nieuwe sociale geschiedenis. Bezwaren waren vooral van praktische aard: hoe konden onderbemande archiefdiensten documentatiestrategieën ontwikkelen als ze zelfs voor hun kerntaken chronisch onderbemenst waren? Amerikaanse experimenten in de jaren '80 leidden tot dezelfde conclusie. Alleen in concrete toepassingen op het vlak van macroselectie bleek het idee waardevol. Een compromis tussen het idealistisch concept van 'archieffactivisme' en de praktische bezwaren werd nog niet gevonden.

Tot slot signaleren we nog enkele kleinere bijdragen. Susan E. Davis onderzoekt in *Electronic Records Planning in 'Collecting' Repositories* (71; 1, p. 167-189) hoe in 2006 de verwerving van *digital born archives in collecting repositories* (universiteiten, historische genootschappen en bibliotheken met handschriftencollecties) verliep. Uit haar onderzoek blijkt dat deze instellingen acquisitie geval per geval bekeken en terzake niet echt een beleid ontwikkelden. In belangrijke mate had dit, in het geval van universiteitsarchieven, te maken met het feit dat archivarissen vaak niet ernstig genomen worden door IT-afdelingen en dan ook geen of weinig impact hadden op de elektronische archiefvorming. Andrew V. Abela focust in een korte bijdrage (*Digesting the Raisins of Wrath: Business, Ethics and the Archival Profession*, 71; 1, p. 203-209) op de deontologie van de bedrijfsarchivaris, een problematiek die al enkele jaren voor beroering zorgt in *The American Archivist*. Michael Rush e.a. gaan in op de – voor Vlaanderen minder belangrijke – problematiek van de implementatie van de Amerikaanse beschrijvingsstandaard DACS (*Applying DACS to Finding Aids: Case Studies from Three Diverse Repositories*, 71; 1, p. 210-227). (Eddy Put).

Archivalische Zeitschrift, 89 (2007)

Red.: Gerhard Hetzer; Uitg.: Generaldirektion der Staatlichen Archive Bayerns. Postfach 22 11 52. D-80501 München (Duitsland) ISSN: 0003-9497

Aanwezig in de bibliotheek van het Algemeen Rijksarchief te Brussel en in de bibliotheek van het Universiteitsarchief van de K.U. Leuven.

In deze aflevering komt gewoontegetrouw het hele spectrum van het archiefwezen aan bod. Het gaat in hoofdzaak om bijdragen over 'Duits archief op conventionele drager', maar ook hulpwetenschappen als zegelkunde, de geschiedenis van het archiefwezen, archieven buiten Duitsland en het bewaren van elektronisch archief worden niet vergeten.

Waarmerken via digitale handtekening van elektronische documenten en digitaal duurzaam bewaren van elektronisch archief is overal aan de orde. Hoe digitaal duurzame bewaring in Duitsland zowel technisch als bij wet wordt gegarandeerd, verneemt men in de bijdrage van Pauline Puppel (*Zur Archivierung elektronisch signierte Dokumente*, p. 345-368). Het valt hierbij op dat de archiefdienst voor het bewaren van deze documenten als erkende betrouwbare bewaarder ('*trusted custodian*') functioneert. De integriteit en de authenticiteit van archiefbescheiden garanderen is immers een van de hoofdopdrachten van de archivaris.

Bijdragen die een louter regionaal belang hebben, komen in ons overzicht niet aan bod. Soms overstijgt de thematiek van een onderwerp de regio en kan de studie voor niet-Duitse lezers verrijkend zijn. Dat is zeker het geval voor *Archive oder 'Mülleimer'? Das 'NS-Archiv' des Ministeriums für Staatssicherheit der DDR und seine Aufarbeitung im Bundesarchiv* (p. 119-146) van Sabine Dumschat, waarin de geschiedenis van de verzameling 'NS-Archiv' uit het Ministerie voor Staatsveiligheid van de voormalige DDR onder de loep wordt genomen. Het gaat om vanaf 1953 door de Oost-Duitse Staatsveiligheid bijeengebrachte bronnen die, tegen alle regels van het herkomstbeginsel in, in thematische dossiers werden geordend. Deze van ca. 5000 verschillende archiefvormers afkomstige documenten – alles samen een kleine 10 strekkende kilometer – betreffen vooral personen en bestrijken de periode 1933-1945 en de jaren kort na de oorlog. De bedoeling was om met de bijeengebrachte gegevens het eventuele nazi-verleden van personen binnen en buiten de DDR te traceren en deze informatie bij politieke acties te gebruiken. Het bijeengebrachte materiaal betrof niet alleen archief uit de periode van het nationaalsocialisme, maar ook stukken die door de eigen Stasi-diensten, de gerechtelijke politie of de denazificatiecommissies waren gevormd. Het 'NS-Archiv' was uiterst geheim en was niet raadpleegbaar. In 1990 werd de verzameling aan het Bundesarchiv overgedragen. In tegenstelling tot het eertijds door de Amerikanen opgezette Berlin Document Center, tref men in het NS-Archiv niet alleen stukken betreffende leden van de NSDAP aan. Belangrijk zijn hier bv. steekkaarten van de Gestapo en van de Sicherheitsdienst, een serie akten van het Volksgerichtshof (o.a. van het proces tegen de verzetssgroep 'Die Weiße Rose'), 30.000 dossiers over personen waarop euthanasie werd toegepast. De stukken betreffen niet enkel Duitsland, maar ook de door Duitsland

gedurende de Tweede Wereldoorlog bezette gebieden. Na de overname door het Bundesarchiv werd de verzameling op basis van de grondbeginselen van de archivaliek onder handen genomen. Zo werd de herkomst van de diverse archiefbestanddelen nagetrokken en konden een aantal gehelen als delen van een bestand worden herkend en met het oorspronkelijk archief worden herenigd. worden en werd een begin gemaakt met de ontsluiting.

Zoals hoger aangestipt, schenkt het *Archivalische Zeitschrift* ook aandacht aan niet-Duits archief. Zo behandelt Hemut Baier in een goed gedocumenteerde bijdrage de archieven van kerken en van religieuze gemeenschappen in Hongarije en Roemenië (*Zur Lage des Archivwesens von Kirchen und Religionsgemeinschaften in Ungarn und Rumänien*, p. 171-239). Wie meer wil weten over militaire archieven in Italië moet zeker kennis nemen van de bijdrage van Silvia Trani (*Die militärgeschichtlichen Forschungsämter der italienischen Streitkräfte*, p. 241-272). De geschiedenis van het Oostenrijkse archiefwezen komt aan bod in een artikel gewijd aan Lothar Groß (Michael Hochedlinger, *Lothar Groß (1887-1944). Zur Geschichte des österreichischen Archivwesens in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts*, p. 45-118). Het behandelt de loopbaan van Lothar Groß, voormalig directeur van het Haus-, Hof- und Staatsarchiv te Wenen, instelling die gedurende het interbellum uitgroeide tot het voornaamste archiefcentrum in Oostenrijk.

Dat archief begeerde oorlogsbuit kan zijn, weet men ook in België maar al te goed. Heel wat openbaar en privaat archief werd immers in de Tweede Wereldoorlog door de Duitse bezetter in beslag genomen, belandde later in Rusland en kwam pas in het voorjaar van 2002 terug. Soms duurt het echter enkele eeuwen vooraleer documenten terugkeren. Waarom bestuurlijk archief in 1534 voor Philipp van Hessen belangrijke oorlogsbuit was en hoe dit archief uiteindelijk in 1908 naar Stuttgart terugkeerde, leest men in de zeer goed gestoffeerde bijdrage van Axel Metz (*Die Erbeutung von Stuttgarter Kanzleiunterlagen durch Landgraf Philipp von Hessen 1534 und der preußisch-württembergische Archivalienaustausch des Jahres 1908*, p. 325-343). (Gustaaf Janssens).

Arkivmagasinet (2008), nrs. 2 en 3

Red.: Leif Thingsrud; **Uitg.:** Riksarkivet, Folke Bernadottesvei 21, N-807 Oslo (Noorwegen)
ISSN 0801-5449

Aanwezig in de bibliotheek van het ADVN (Antwerpen).

Het thema van het tweede nummer van jaargang 2008 van dit Noorse archieftijdschrift, is de tweehonderd jaar geleden geboren 'nationale' dichter Hendrik Wergeland, die van 1841 tot 1845 algemeen rijksarchivaris was (Leif Thingsrud, *Riksarkivar Hendrik Wergeland. En enormt arbeidsom og veldig skikkelig embetsmann*, 2008 (2), p. 14-16). Hoewel hij door koning Carl Johan was gearacheteerd in

deze als sinecure bedoelde job, blijkt hij, in tegenstelling tot zijn reputatie, een ijverig en deskundig archivaris te zijn geweest. Hij kon b.v. verhinderen dat bij de inventarisering de documenten naar onderwerp werden gerangschikt. Wergeland gebruikte het archief ook als instrument voor de 'volksverlichting'.

Nieuw is dat men in het kader van de zgn. 'ABM'-samenwerking (tussen archieven, bibliotheken en musea) in Trondheim, een reeks archiefgidsen is begonnen die, dwars doorheen alle vormen van instellingen, de gebruiker op weg helpt naar specifieke bronnensoorten; het eerste nummer gaat over persoonsgegevens (*Arkivledning på tvers*, 2008 (2), p. 41). Te onthouden is tenslotte ook nog dat in 2008 alle productie en levering van microfilmkopieën door het rijksarchief stopgezet werd wegens de slinkende vraag (2008 (2), Notiser, p. 40).

Het derde nummer gaat vooral over textiel (2008 (3), p. 6-28). Zo bevinden er zich in het rijksarchief originele monsters (wat vrij zeldzaam is met vergankelijke stof): de bijdragen beschrijven welke archieven ons meer kunnen vertellen over de geschiedenis van de productie en verkoop c.q. kostuumgeschiedenis, zoals bijv. de volkstellingen.

Verleden jaar was het 'jaar van de verscheidenheid'. Hierbij aansluitend is er een pleidooi in het tijdschrift om immigrantengroepen ook culturele rechten te geven, c.q. steun bij archiefvorming en -beheer (Knut Kjeldstadli, *Minoriteter i arkivene - et demokratiperspektiv*, 2008 (3), p. 29-31). De redenen zijn praktisch (recht, genealogie) en principieel (rechtvaardigheid, binding met gastland). Er zijn echter een aantal problemen daarmee verbonden, zoals de weinige aandacht die immigranten hebben voor archiefvorming, vooral in het begin, wanneer zij voor hun bestaan moeten knokken. Er is ook het wantrouwen om archief af te geven aan 'vreemde' instanties. Een belangrijke discussie is dan ook of die archieven in bestaande, Noorse, instellingen moeten bewaard worden (zoals nu door het stadsarchief Oslo wordt gestimuleerd) of dat er nieuwe, specifieke archiefinstellingen moeten worden opgericht (zoals in andere erfgoedsectoren al gebeurd is: cf. bijv. het Joods Museum en de Koerdische bibliotheek die beide buiten het Noorse erfgoedstelsel functioneren). (Luc Boeva).

VOOR ...

- ⊗ openbare & wetenschappelijke bibliotheken
- ⊗ documentatiecentra, musea & archieven

DIE UITKIJKEN NAAR ...

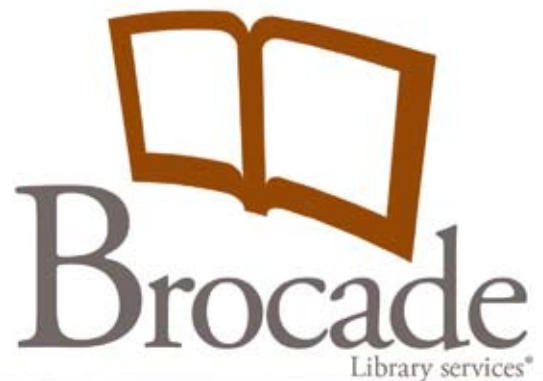
- ⊗ een nieuw & eigentijds automatiseringssysteem
- ⊗ een integraal webgebaseerde oplossing
- ⊗ een toepassing die intensief gebruik maakt van open source technologieën
- ⊗ een totaaloplossing waarvan de kosten beheersbaar blijven

DAT OPTIMAAL INTEGREERT MET ...

- ⊗ identificatiesystemen zoals de eID
- ⊗ RFID & zelfbedieningsomgevingen
- ⊗ andere catalogi & databanken

EN DE KLANT CENTRAAL STAAT MET ...

- ⊗ een attractieve & kneedbare publicatieomgeving
- ⊗ een persoonlijke attentie op aanwinsten (SDI)
- ⊗ herinneringen via e-mail (vb. leen- & reservatiedrukwerk)
- ⊗ online IBL, reservaties & magazijnaanvragen

Brocade
Library services®

CIPAL

Cipalstraat 1
2440 Geel
☎ 014 576 211
☎ 014 583 500
✉ ap@cipal.be
🌐 www.cipal.be

CIPAL DV verzorgt kwaliteitsconversies vanuit om het even welke omgeving naar **Brocade Library Services®**, en biedt totaaloplossingen op maat aan voor uw hardware, connectiviteit, beveiliging en integreert met aanwezige derde applicaties.

Brocade Library Services® wordt permanent verder ontwikkeld in samenwerking met de bibliotheek van de Universiteit Antwerpen.